

Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim

Osman SAMANCI

5. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Prof. Dr. Osman SAMANCI

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÖĞRETİM

ISBN 978-605-318-069-2
DOI 10.14527/9786053180692

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevdir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

5. Baskı: Ocak 2019, Ankara

Yayın-Proje: I. Tual Şekercigil
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1
İskitler/ANKARA
Tel: 0312-3411020

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 26062

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim fakóltesi sınıf öğretmenliği lisans programında yer alan “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim” dersi, sınıf öğretmeni adaylarının hizmet öncesinde aldıkları mesleki alan derslerinden biridir. Sınıf öğretmenlerinin çok önemli bir bölümü öğretmenlik mesleğine birleştirilmiş sınıflı köy okullarında başlamaktadırlar. Birleştirilmiş sınıflarla ilgili fakólterde hizmet öncesinde kazanılan bilgi ve beceriler mesleğin ilk dönemlerinde öğretmenlere önemli avantajlar sağlayacaktır.

Bu kitabın içeriği oluşturulurken birleştirilmiş sınıflarla ilgili temel bilgilerin verilmesinin yanında, özellikle birleştirilmiş sınıflarda göreve başlayan öğretmenlerin ilk günden itibaren okullarda yapmaları gereken çalışmalarla ilgili (göreve başlama, okulu teslim alma, sınıf defterlerini hazırlama v.b) uygulamaya dönük örneklerin de sunulması esas alınmıştır. Ayrıca kitabın hazırlık ve yazım safhasında birleştirilmiş sınıflarda hâlen görev yapan öğretmenlerin görüşlerine başvurularak, çalışmanın güncel durumlarla ilişkilendirilmesi sağlanmıştır.

Bu çalışma, Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) Eğitim Fakólterleri Sınıf Öđretmenliđi Lisans Programları “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim” dersi kur tanımına göre hazırlanmıştır.

Çalışmanın sınıf öğretmeni adayları, birleştirilmiş sınıflı köy okullarında görev yapan sınıf öğretmenleri ve eğitimciler için faydalı bir kaynak olacağını umuyorum.

Kitabın yazım ve düzeltme safhalarına destek olan herkese teşekkür ederim.

Ocak, 2019

Prof. Dr. Osman SAMANCI

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
--------------	-----

1. BÖLÜM

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR

Birleştirilmiş Sınıf Kavramı	1
Birleştirilmiş Sınıflara Alternatif Okullar	2
İlköğretimin Amaçları	3
İlköğretimin Eğitim ve Öğretim İlkeleri	4
Birleştirilmiş Sınıflar Programında Değişiklikler	6
Birleştirilmiş Sınıflı Okul Uygulamalarının Nedenleri	8
Birleştirilmiş Sınıf Uygulamalarının Yararları.....	10
Birleştirilmiş Sınıf Uygulamalarının Sınırlılıkları	11
Birleştirilmiş Sınıflı Okullarla Müstakil Sınıflı Okulların Ortak Yanları	13
Birleştirilmiş Sınıflı Okullarla Müstakil Sınıflı Okulların Farklı Yanları	14
Birleştirilmiş Sınıfları Oluşturma Biçimleri.....	15

2. BÖLÜM

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÖĞRENME, ÖĞRETME SÜREÇLERİ

Birleştirilmiş Sınıflarda Okutulacak Öğretim Programlarının Genel Yaklaşımları.....	17
Birleştirilmiş Sınıflarda Planlama.....	20
Birleştirilmiş Sınıf Ünitelerinin İşleniş Esasları.....	27
Birleştirilmiş Sınıflarda Ödevli Dersler	28
Birleştirilmiş Sınıflarda Grup Çalışmaları	32
Birleştirilmiş Sınıflarda Akran Öğretimi	39
Birleştirilmiş Sınıflarda Çevre İncelemesi.....	41
Birleştirilmiş Sınıflarda Okul Aile İşbirliği	42
Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken Yeterlilikler	46
Birleştirilmiş Sınıflarda Ölçme ve Değerlendirme	49

3. BÖLÜM

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA OKUL YÖNETİMİ

Müdür Yetkili Öğretmen	57
Müdür Yetkili Öğretmenin Görev ve Sorumlulukları	57
İdari Çalışma Programı Hazırlama	59
Desimal Dosya Sistemi	60
Müdür Yetkili Öğretmenin E-Okulda Yapacağı İşlemler	63
E-Okul Kullanım Kılavuzu.....	64

4. BÖLÜM

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLI İLKOKULLARDA TUTULACAK EVRAK, DOSYA VE DEFTERLER

Göreve Başlama Yazısı	70
Okul Teslim Alma Tutanağı	71
Okul Teslim Etme Tutanağı.....	72
Okul Mührü Devir Teslim Tutanağı	73
Bayrak Devir Teslim Tutanağı	74
Resmî Üst Yazı	75
Gelen Evrak Kayıt Defteri	76
Giden Evrak Kayıt Defteri	77
Karar Defteri	78
Zümre Öğretmenler Kurulu Tutanağı	79
Ek Ders Puantaj Cetveli	80
Öğrenci Künye Defteri.....	81
Belirli Gün ve Haftalar Çizelgesi	82
Veli Muvafakatnamesi.....	83
Gezi Planı	84
Kaynaklar.....	129

1. BÖLÜM

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF KAVRAMI

Birden fazla sınıfın bir derslikte tek öğretmen yönetiminde eğitim öğretim görmesine dayalı sisteme birleştirilmiş sınıflarda öğretim denir. Birleştirilmiş sınıf uygulamasının en önemli nedeni köy ve kırsal yerleşim birimlerindeki öğrenci sayısının azlığıdır. Birleştirilmiş sınıflar daha çok köy ve kırsal yerleşim birimlerinde uygulanan bir eğitim sistemidir.

Köy veya kırsal yerleşim birimlerinde birleştirilmiş sınıflı okul açılabilmesi için öğrenci sayısının en az 10 olması gerekir. 10 dan az öğrencisi olan köylerde okullar resmî olarak kapatılır ve bu öğrenciler taşınmalı eğitime yönlendirilir. Öğrenci sayısı 20 den fazla olan okullara ikinci, öğrenci sayısı 40 tan fazla olan okullara ise üçüncü öğretmen görevlendirilir. Yani her yirmi öğrenci için norm kadro bir öğretmen artırılır.

Birleştirilmiş sınıfları bağımsız sınıflardan ayıran en önemli fark öğretim biçimleridir. Birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler bazı dersleri öğretmen rehberliğinde (ödevli) kendi kendilerine çalışarak geçirirler. Öğretmen bir sınıfa ders anlatırken diğer sınıf ya da sınıflara ödev vermektedir. Yani bir grup öğrenci öğretmenli diğer gruplar ise ödevli ders işlemektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda öğretim modeli; sadece Türkiye'ye özgü, bir model değildir. Finlandiya, Norveç ve Avustralya gibi birçok gelişmiş ülkelerde de uygulanan ve gerekli alt yapısı oluşturulduğunda yararlı olan bir eğitim modelidir. Bu modelin yararlı olabilmesi için öncelikle ortaya çıkış nedenlerinin ve daha etkili kullanılması için geliştirilen çözüm önerilerinin doğru bir şekilde anlaşılması gerekir (Kesten ve diğerleri, 2008).

Ülkemizde birleştirilmiş sınıflar nüfusu az ve dağınık olan yerleşim birimlerinde açılması zorunlu bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu zorunluluk, farklı unsurlardan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de de zorunlu eğitim uygulamala-

rında öğretmen, derslik ve öğrenci dağılımının yetersizliğinin ortaya çıkardığı birleştirilmiş sınıf uygulamalarına ihtiyaç duyulması, öğretmenlerimizin bu alandaki yeterliliklerinin daha fazla geliştirilmesini önemli kılmaktadır (Taşdemir, 2012).

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARA ALTERNATİF OKULLAR

Türkiye’de köy ve kırsal yerleşim birimlerindeki okul çağına gelmiş çocukların okul ihtiyacını karşılamak, eğitim öğretime devam etmelerini sağlamak amacıyla birleştirilmiş sınıfların dışında üç alternatif okul sistemi daha bulunmaktadır. Bunlar;

- Taşımali eğitim
- Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve
- Pansiyonlu İlköğretim Okullarıdır.

Taşımali Eğitim: Nüfusu az ya da dağınık olan yerleşim birimlerindeki ilkokul çağına gelmiş çocukların daha merkezi birimlerdeki okullara günü birlik taşınarak eğitim almalarını sağlayan bir uygulamadır.

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları: İlkokul çağına gelmiş çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha merkezi yerleşim birimlerinde, öğrencilerin yeme içme ve barınma ihtiyaçlarını karşılayan yatılı okullardır.

Pansiyonlu İlköğretim Okulları: Çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha merkezi yerleşim birimlerde kurulan, bazı öğrencilerin parasız yatılı olarak kaldığı, yakın çevresinde ikamet eden çocukların ise gündüzlü olarak eğitim aldığı okullardır. Bu okullarda öğrencilerin; ulaşım, kalma, yeme-içme gibi masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır.

Bu eğitim uygulamalarından ilkokul çağındaki çocuklar için en uygun olanı Birleştirilmiş Sınıflı İlkokullardır. Diğer uygulamaların her üçünde de çocukların ailelerinden uzak, daha merkezi bir birimde eğitim görmelerine dayanmaktadır. Bu durum hem pedagojik hem de güvenlik açısından çeşitli sorunlara neden olabilmektedir.

İLKÖĞRETİMİN AMAÇLARI

İlköğretim kurumlarının amaçları, Türk Millî Eğitimin genel amaç ve ilkeleri doğrultusunda, ilköğretim okulları ders programlarında şöyle ifade edilmiştir (MEB, 2000):

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri istikametinde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak,
2. Öğrenciye, Atatürk ilkelerine ve inkılaplarına, T.C. Anayasasına ve demokrasinin ilkelerine uygun olarak haklarını kullanabilme, görevlerini yapabilme ve sorumluluklarını yüklenbilme bilincini kazandırmak,
3. Öğrencinin millî kültür değerlerini tanınmasını, takdir etmesini ve çevrede benimsemesini sağlamak,
4. Öğrenciyi toplum içindeki rollerini yapan, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, çevresine uyum sağlayan, iyi ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmek,
5. Buldukları çevrede yapabilecekleri eğitim, kültür ve sosyal etkinliklerle milli kültürün benimsenmesine ve yayılmasına yardımcı olmak,
6. Öğrenciye fert ve toplum sorunlarını tanıma ve bu sorunlara çözüm arama alışkanlığı kazandırmak,
7. Öğrenciye sağlıklı yaşamak, ailesinin ve toplumun sağlığı ile çevreyi korumak için gereken bilgi ve alışkanlıkları kazandırmak,
8. Öğrencinin el becerisi ile zihin çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmesini sağlamak,
9. Öğrencinin araç ve gereç kullanma yoluyla sistematik düşünmesini, çalışma alışkanlığı kazanmasını, estetik duygularının gelişmesini, hayal ve yaratıcılık gücünün artmasını sağlamak,
10. Öğrencinin mesleki ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlayarak, gelecekteki mesleğini seçmesini kolaylaştırmak,
11. Öğrenciye üretici olarak geçimini sağlaması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunması için bir mesleğin ön hazırlığını, yaptırarak mesleğe girişini kolaylaştıracak ve uyumunu sağlayacak davranışları kazandırmak,
12. Öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirmelerini öncelikle enerjiden ve artık malzemedenden savurganlığa kaçmadan yararlanmalarını sağlamaktır. İlköğretimin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

- a. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
- b. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayat ve üst öğrenime hazırlamaktır (Millî Eğitim Temel Kanunu Madde 23).

İLKÖĞRETİMİN EĞİTİM VE ÖĞRETİM İLKELERİ

Türk Millî Eğitimnin amaçları ile ilköğretimin amaçlarını gerçekleştirmede göz önünde bulundurulacak belli başlı ilkeler özetlenerek aşağıda sunulmuştur (MEB, 1968; Akt: Küçükylmaz, 2007):

1. **İlköğretim okulu millî bir eğitim kurumudur:** Çocukların, millî varlığın birer üyesi olduğu, ileride hangi mesleği yaparlarsa yapsınlar, millî görevlerini başaracak, millî ülküleri gerçekleştirecek birer yurttaş olarak yetiştirilmeleri gereği unutulmamalıdır. Bunun için, çocuklara millî kültür aşılmalıdır. Okuldaki her derse, millî hedeflere ulaştıracak birer araç olarak bakılmalı ve derslerin yaşamla ilişkilendirilmesi sağlanmalıdır.
2. **İlköğretim okulu gerçek bir topluluktur:** Okul canlı bir topluluktur. Okul içinde öğrencilerin çeşitli rol ve görevler üstlenerek gerçek bir topluluk yaşamı geçirmelerini sağlayacak etkinlikler uygulanmalıdır. Ayrıca, öğrencilere demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili bilgi ve beceriler kazandırılmalıdır.
3. **Okul kültürel bir gelişim ve eğitim merkezidir:** Okul yalnızca öğretim yapılan bir yer değil, aynı zamanda çevresi ile de etkileşimde olan ve tüm olanaklarıyla çevresine hizmet eden bir kurumdur.
4. **İlköğretim okulu, öğrencilerin temel gereksinimlerine cevap veren bir kurumdur:** Her insanın temel birtakım ihtiyaçları vardır. Eğitim kurumları çocukların temel ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde düzenlenmelidir.
5. **Her çocuk birbirinden farklıdır:** Çocukların yetenek, ilgi ve gereksinimleri birbirinden farklıdır. Eğitim ve öğretim her bireye kendi gereksinim ve özelliklerine dönük olarak gelişme olanağı sağlamalı, ayrıca her çocuğun başarısı kendi gelişim süreci içerisinde değerlendirilmelidir.
6. **Çocuğun büyüme ve gelişmesi süreklidir:** Çocuğun, ilgi, yetenek ve gereksinimleri sürekli değişir. Eğitim ve öğretim çalışmalarında her çocuğun hazır bulunuşluk düzeyi göz önünde bulundurulmalıdır.

7. **Çocuk bir bütün olarak gelişir:** Zihinsel, bedensel ya da duygusal gelişim bir bütündür ve birbirine bağlı olarak gerçekteşir. Çocuğun zihinsel gelişimi yanı sıra bedensel ve duygusal gelişimine de önem verilmelidir.
8. **Okul, öğrenciye bilimsel yöntemlerle düşünme ve çalışma alışkanlığı kazandıran bir kurumdur:** Okulda, bilimsel düşünme yönteminin kullanılmasına, öğrencilerin araştırma ve problem çözme becerilerinin gelişmesine yardım edilmelidir.
9. **Derslerle amaçlar ve ilkeler arasında bağlantı kurulmalıdır.** Okul etkinlikleri öğrencilerde istenilen davranış değişikliklerini sağlamaya yönelik olmalıdır. İlköğretim programı, Türk Millî Eğitiminin amaçlarını gerçekteşirmede bir araçtır. Her derste kazandırılacak bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklar, bu amaçlarla olan bağlantılarına ve bunlara ulaşmada yararlı olma derecelerine göre önem ve değer kazanır.
10. **Eğitimde ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması hem program, hem de yönetimin önemli bir unsurudur:** Okulda gerçekteştirilen etkinlikler, öğrencilerin öğrenim yaşamında, içinde yaşadığı toplumun olumlu ve geliştirici manevi değerlerini benimseyerek toplum yaşamına katılmalarını sağlamalıdır.
11. **Öğrenme karşılıklı bir etkileşimdir:** Öğrenciler, öğretmenden ve birbirlerinden karşılıklı olarak öğrenirler. Çevrenin çocuğun gelişiminde etkileri olduğu gibi, gelişen çocuk da çevresini etkileyebilir.
12. **Her yaşantı her çocuğ için ayrı bir anlam taşıır:** Çocukların karşılaştıkları olayları algılama ve açıklama biçimleri, olgunluk düzeylerine, amaçlarına ve deneyimlerine bağlı olarak birbirinden farklılık gösterir.
13. **Okulda öğrenme yaşama dönük olmalıdır:** Çocukların okulda kazanacakları bilgi, beceri ve davranışlar yaşamla olan ilgisi derecesinde yararlı ve gereklidir. Bu yüzden ders konuları yaşamla ilişkilendirilerek işlenmelidir.
14. **Konuların seçilmesi ve işlenmesinde yakın çevreden başlanmalıdır:** Çocuklara kazandırılacak bilgi ve beceriler onların deneyimlerine dayanması gerekir. Bu nedenle, öğretim; yakından uzağa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru olmalıdır.
15. **Çocuklar başkalarının istediklerinden daha çok, ilgi duydukları şeyleri öğrenirler:** Sınıf çalışmaları çocukların ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmeli ve çocuklar ilgilerine göre yönlendirilmelidirler.

16. **Çocuklar görmek ve işitmekten çok, yaparak yaşayarak öğrenirler:** Öğrenciler, öğrenilmesi gereken konuların planlanmasına ve işlenmesine etkin olarak katılabildikleri ölçüde öğrenme anlamlı olur.
17. **Eğitim ve çocuklara tutumlu olma alışkanlığı kazandırılmalıdır:** Zamandan, enerjiden, paradan tasarruf etme bilinci ilköğretimden başlanarak çocuklara kazandırılmalıdır.
18. **Eğitim ve öğretim planlı ve programlı bir çalışmadır:** Belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi, ancak, planlı bir çalışma ile olur.
19. **Eğitim ve öğretimde rehberlik esastır:** Her çocuğun birbirinden farklı olduğu olması öğretim ve rehberlikte göz önünde bulundurulması gereken önemli konulardan birisidir. Öğrencileri tanımak, gelişim ve öğrenme problemlerinin zamanında ve etkili yöntemlerle çözülebilmesini sağlar. Bu da iyi bir rehberlikle mümkündür.
20. **Ölçme ve değerlendirme eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçasıdır:** Eğitim ve öğretim sürecinin değerlendirilmesi, eğitim ve öğretim amaçlarına ne ölçüde ulaşabildiğinin önemli bir göstergesidir.
21. **Eğitim ve öğretim okul aile iş birliği ile başarıya ulaşır:** Okul, çocuk için tek eğitim kurumu değildir. Eğitim ailede, okulda ve okul dışında devam eder.
22. **Bedensel ve zihinsel engeli olan öğrencilerle özel olarak ilgilenilmelidir:** Hiçbir öğrenci özür ve noksanı yüzünden zorunlu öğrenimden yoksun bırakılamaz. Bu nedenle, bu çocukların diğer çocuklarla bir arada yetişmesi ya da özel sınıf ve programlarla gereksinimlerinin karşılanması gereklidir.
23. **İlköğretim okulunun tüm sınıflarında toplu öğretim esastır:** İlkokul çağındaki çocuk, yaşının gereği varlıkları ve olayları toptan algılar. Bu yüzden ders, konu ve üniteler birbirleriyle ilişkili olarak işlenmelidir.

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR PROGRAMINDA DEĞİŞİKLİKLER

Türkiye’de Cumhuriyetle birlikte köy okullarına ve birleştirilmiş sınıflarda öğretime büyük önem verilmiştir. 1930 yılında Köy Mektepleri Müfredat Programı yürürlüğe konulmuştur. Bu programda bir, iki ve üç öğretmenin bulunduğu köy okullarında derslerin nasıl yürütüleceği ile ilgili esaslar belirlenmiştir. 1939 yılında köy okulları program projesi hazırlanarak 1948 yılına kadar uygulanmıştır. Bu program 1948 programı ile birleştirilerek uygulamaya konulmuş ve bu tarihten itibaren birleştirilmiş sınıflarla öğretim konusu üzerinde çalışmalar yapılmıştır.